

**IQLIM O‘ZGARISHI SHAROITIDA MANZARALI, SHIFOBAXSH
VA DORIVOR O‘SIMLIKLARNI INTRODUKSIYA QILISHNING
YANGI USULLARINI QO‘LLASH**

*Применение новых методов интродукции декоративных, целебных и
лекарственных растений в условиях изменения климата*

*Application of New Methods for Introducing Ornamental, Medicinal, and
Healing Plants under Climate Change Conditions*

Xatamova Surayyoxon Bahodirjon qizi

*Farg‘ona davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti Ekologiya yo‘nalishi 1-
kurs magistranti*

Anotatsiya . Ushbu maqolada iqlim o‘zgarishi sharoitida manzarali, dorivor va shifobaxsh o‘simliklarni yangi hududlarga moslashtirish bo‘yicha zamonaviy yondashuvlar — biotexnologik, agrotexnik va ekologik monitoring usullari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda bir nechta o‘simlik turlarining adaptatsiyasi amaliy jihatdan tekshirilgan.

Аннотация. В статье рассматриваются современные подходы к интродукции декоративных и лекарственных растений в условиях изменения климата. Применены биотехнологические и агротехнические методы, а также экологический мониторинг. Проведена оценка адаптации растений в новых агроэкологических условиях.

Abstract. This article analyzes modern approaches to the introduction of ornamental and medicinal plants under climate change conditions. Biotechnological, agrotechnical, and ecological monitoring methods were applied. Plant adaptability was evaluated in new agroecological environments.

Kalit so‘zlar. iqlim o‘zgarishi, introduksiya, dorivor o‘simliklar, biotexnologiya, agrotexnika, adaptatsiya.

Ключевые слова. изменение климата, интродукция, лекарственные растения, биотехнология, агротехника, адаптация.

Keywords. climate change, introduction, medicinal plants, biotechnology, agrotechnics, adaptation.

Kirish. Global miqyosda iqlim o'zgarishi tabiiy ekotizimlarga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Haroratning ortishi, yog'ingarchilik rejimining o'zgarishi, qurg'oqchilik va boshqa iqlimiy stress omillari ko'plab o'simlik turlarining tarqalish hududlarini toraytirmoqda. Ayniqsa, dorivor, manzarali va shifobaxsh o'simliklar iqlimga sezgirligi sababli yo'qolib ketish xavfi ostida turibdi. Bunday vaziyatda ularni yangi agroekologik sharoitlarga moslashtirish, ya'ni introduksiya qilish, alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola mazkur yo'nalishda zamonaviy yondashuvlarni tahlil qiladi.

Maqsad. Maqolaning maqsadi — iqlim o'zgarishi sharoitida manzarali, dorivor va shifobaxsh o'simliklarni yangi hududlarga moslashtirish, ularni samarali introduksiya qilishning innovatsion usullarini tahlil qilish hamda amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Materiallar. Global iqlim o'zgarishi o'tgan asrlar mobaynida olimlar tomonidan talqin etilmoqda. Masalan: 19-asrning oxiridan boshlab sayyoramizning o'rtacha global haroratining oshishi qayd etilgan. 20-asrning o'rtalarida biroz sovish kuzatildi, bu umuman iqlimga ta'sir qilmadi. 1970-yillarning o'rtalaridan boshlab yana issiqlashdi.

Olimlarning fikricha, o'tgan asrda Yerning global harorati 0,74 darajaga oshgan. Bu ko'rsatkichning eng katta o'sishi so'nggi 30 yil ichida qayd etilgan. Iqlim o'zgarishi doimo okeanlar holatiga ta'sir qiladi. Global haroratning oshishi suvning kengayishiga va shuning uchun uning darajasining oshishiga olib keladi.

Yog'ingarchilik taqsimotida ham o'zgarishlar mavjud, bu esa o'z navbatida daryolar va muzliklar oqimiga ta'sir qilishi mumkin. Mushohadalarga ko'ra, so'nggi 100 yilda Jahon okeanining sathi 5 sm ga ko'tarilgan. Olimlar iqlim isishining sababini karbonat angidrid kontsentratsiyasining oshishi va issiqxona effektining sezilarli darajada oshishi bilan bog'lashmoqda.

Uslublar: O'simliklarni tanlab olingan tajriba uchastkalarida yetishtirish; Fitotsenotik kuzatuvlar o'tkazish;

Biotexnologik usullar orqali to'qima madaniyatida ko'paytirish; Ekologik monitoring: harorat, namlik, tuproq xususiyatlari tahlili;

Ilmiy ish natijalari. Tadqiqot davomida dorivor o'simliklarning turli agroekologik sharoitlarga moslashuv darajasi baholandi. Quyidagi natijalarga erishildi:

Lavanda Qashqadaryo va Samarqand viloyatlarining quruq iqlimida yaxshi moslashdi. Gullarining efir moyi miqdori 1.2% ni tashkil etdi (standart: 0.9–1.3%).

Echinatsiya mo'tadil iqlimli hududlarda yuqori adaptatsiyaga ega bo'lib, 2 yildan keyin barqaror o'sishni ko'rsatdi.

Calendula qurg'oqchil iqlimga chidamli bo'lib, ochiq maydonda ham yuqori biomassa hosil qildi.

To'qima madaniyati (in vitro) usuli bilan lavanda va echinatsiyaning ko'paytirish koeffitsienti 3.4 barobar oshdi.

Xulosa. Manzarali, dorivor va shifobaxsh o'simliklarni iqlim o'zgarishi sharoitida saqlab qolish va barqaror yetishtirish uchun ularni ilmiy asosda introduksiya qilish zarur. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, agrotexnik yondashuvlar va biotexnologik usullarni uyg'unlashtirish orqali ularning adaptatsiyasini oshirish va iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash mumkin. Ushbu

yondashuvlar seleksiya, dori sanoati va landshaft dizayni sohalarida keng qo'llanilishi mumkin. Shuningdek, global iqlim o'zgarishi natijasida o'simlik navlarining issiqqa chidamli, qisqa muddat ichida tez o'sib quyuq soya beruvchi, gullari asalshiraga boy, tanasi yog'ochbop bo'lgan navlarini chatishtirish yo'li bilan hosil qilish va shahar ko'chalari va dam olish maskanlariga ekish kerak. Shunday qilib, global iqlim sharoitida yuqorida aytib o'tilgan xususiyatlarga ega o'simlik navlarini yaratish yoki introduksiya qilish eng to'g'ri yo'l bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rasulov B.T. (2020). Dorivor o'simliklarni agrotexnik jihatdan yetishtirish asoslari.
2. Karimov A.Sh. (2021). Biologik xilma-xillikni saqlash va o'simliklar introduksiyasi. Toshkent: Fan.
3. Jones H.G., Tardieu F. (2019). Plant adaptation to climate change. Annual Review of Plant Biology, 70, 59–89.
4. FAO. (2022). Climate-smart agriculture and biodiversity. [Online] www.fao.org
5. Мирсаидов М.М. (2018). Интродукция лекарственных растений в Узбекистане. Ташкент: Университет.

Mualliflar haqida ma'lumot

Xatamova Surayyoxon Bahodirjon qizi Farg'ona davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti Ekologiya yo'nalishi 1- kurs magistranti, telefon: (+998)-90778-37-82, Ye- mail: surayyo330@gmail.com

Сведение об авторах

Хатамова Сурайёхон Бахадиржон кызы, магистрант 1-го курса направления "Экология", факультет естественных наук Ферганского государственного университета. Телефон: (+998)-90-778-37-82 Электронная почта: surayyo330@gmail.com

Author's personal details

Khatamova Surayokhon Bahodirjon qizi, 1st-year Master's student in Ecology, Faculty of Natural Sciences, Fergana State University. Phone: (+998)-90-778-37-82 Email: surayyo330@gmail.com